

## **Prof. zw. dr hab. Wiktor Dega (1896-1995)**

### **Rektor Akademii Medycznej w Poznaniu w latach 1959-1962**

Urodził się 7 grudnia 1896 roku w Poznaniu.

We wrześniu 1915 roku, kilkanaście miesięcy po wybuchu I wojny światowej, będąc w ostatniej klasie Gimnazjum Marii Magdaleny i na rok przed maturą, został wcielony do pruskiego wojska. Lata 1915-1918 spędził na froncie.

W 1918 roku zdał w Koblencji tzw. wojenną maturę i immatrykulował się na Wydziale Lekarskim uniwersytetu w Berlinie, studiów tam jednak nigdy nie rozpoczął. Dzięki karcie immatrykulacyjnej udało mu się przyłączyć do eskorty transportu rannych żołnierzy niemieckich na tyły frontu. We wrześniu 1918 roku znalazł się w przeznaczonym dla nich szpitalu w Münchengladbach w Nadrenii.

Po zakończeniu wojny powrócił do Poznania. Jego powrót zbiegł się nieomalże z wybuchem powstania wielkopolskiego. Wiktor Dega włączył się w ostatnie przygotowania, a następnie wstąpił ochotniczo w szeregi powstańcze.

Znalazł się w ochronie Ignacego Jana Paderewskiego, który przybył do Poznania wieczorem 26 grudnia. 27 grudnia wziął udział w zdobyciu pruskich magazynów wojskowych przy ówczesnej ul. Artyleryjskiej (dzisiejszej Powstańców Wielkopolskich) i walkach na Starym Rynku. W nocy z 27 na 28 grudnia pełnił wartę w holu Muzeum Cesarza Fryderyka III (dzisiejszego Muzeum Narodowego) położonego naprzeciw hotelu Bazar, w którym zatrzymał się Paderewski. Brał też udział w walkach o lotnisko na Ławicy, zajęciu Arsenалу oraz w wielu akcjach powstańczych na terenie Wielkopolski.

Jako żołnierz Armii Wielkopolskiej 19 kwietnia 1919 otrzymał awans na sierżanta. 5 maja jego pułk (przemianowany na 10 Pułk Strzelców Wielkopolskich) wysłano na front północny. 16 maja został podporucznikiem i dowódcą 7 Kompanii 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył m. in. w bitwie pod Paterkiem.

27 czerwca 1919 roku 10 Pułk Strzelców Wielkopolskich przeniesiono na front galicyjski i wołyński, na odsiecz Lwowa. Wiktor Dega brał udział m.in. w ofensywie nad Zbruczem. 30 sierpnia pułk przerzucono znów na front południowy, do Wielkopolski. Pod koniec 1919 Wiktora Dega wcielono do Baonu Zapasowego 10 Pułku Strzelców Wielkopolskich.

W styczniu 1920 roku został urlopowany z Wojska Polskiego, do którego wcielono Armię Wielkopolską, i rozpoczął studia dla medyków wojskowych na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. 10 stycznia 1921 roku uzyskał bezterminowy urlop z wojska, co umożliwiło mu kontynuację studiów. 14 kwietnia 1922 został zwolniony z wojska. W Warszawie studiował do końca semestru letniego tegoż roku.

Jesienią rozpoczął studia na IV roku medycyny Wydziału Lekarskiego nowo powstałego Uniwersytetu Poznańskiego. Ukończył je 6 września 1924 roku, zdobywając stopień doktora wszechnauk lekarskich.

Od 1 kwietnia 1924 do 1 lutego 1931 roku pracował jako asystent w Klinice Ortopedycznej UP kierowanej przez prof. Ireneusza Wierzejewskiego, ojca polskiej ortopedii. Na mocy umowy między Uniwersytetem Poznańskim a Towarzystwem Dobroczynnym „Charitas” mieściła się ona w Poznańskim Zakładzie Ortopedycznym im. B. S. Gąsiorowskiego.

W 1925 roku otrzymał stypendium rządu francuskiego na roczne studia medyczne we Francji. Zdobywał doświadczenie w lyońskiej Klinice Chirurgii i Ortopedii Dziecięcej prof. Gabriela Nové Jossieranda, potem w Strasburgu u prof. René Leriche’a. Następnie został wolontariuszem w paryskiej Klinice Chirurgii i Ortopedii Dziecięcej w l’Hôpital des Enfants Malades prof. Louisa Ombrédanne’a.

Niezależnie od pracy klinicznej, w 1926 roku dr Wiktor Dega objął funkcję lekarza w Studium Wychowania Fizycznego UP kierowanym przez prof. E. Piaseckiego. Prowadził wykłady z zakresu teorii oraz praktyki gimnastyki leczniczej i masażu. Jako ortopedę interesowały go zagadnienia ćwiczeń i sportów uprawianych przez osoby zdrowe.

W lutym 1927 roku, wykorzystując prywatne oszczędności, wyjechał do Bolonii i został wolontariuszem w Instytucie Ortopedycznym im. Rizzoliego kierowanym przez prof. Vittoria Puttiego.

Od 1928 roku kierował poradnią sportowo-lekarską w Poznaniu. W 1931 roku zorganizował w dwóch szkołach powszechnych pierwszy kurs gimnastyki korekcyjnej według koncepcji Linga. Kolejne takie kursy były w poznańskich placówkach prowadzone do czasu jego wyjazdu z Poznania w 1937 roku.

Był – obok prof. I. Wierzejewskiego, dr. F. Raszei, dr. M. Grobelskiego i dr. H. Cetkowskiego – jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Ortopedycznego, którego I Zjazd odbył się w Poznaniu 17 listopada 1928 roku.

Kiedy po śmierci prof. I. Wierzejewskiego Klinika Ortopedyczna UP przestała istnieć, w 1931 roku przeszedł na etat Poznańskiego Zakładu Ortopedycznego im. B. S. Gąsiorowskiego i kontynuował tam pracę jako prymariusz do 1937 roku.

W 1933 roku uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy pt. „Badania z dziedziny etiologii i patogenezы wrodzonego zwichnięcia biodra”.

W latach 1933-1939 prowadził na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego wykłady z ortopedii i traumatologii.

W latach 1937-1939 był ordynatorem zorganizowanego przez siebie od podstaw oddziału ortopedycznego w nowo powstałym Szpitalu Miejskim w Bydgoszczy (obecnie jest to Szpital Uniwersytecki nr 1 im. dr. Antoniego Jurasza).

Pod koniec sierpnia 1939 roku otrzymał powołanie do wojska i awans na kapitana lekarza rezerwy. Przydzielono go do Dowództwa Okręgu Korpusu Nr VIII. Zgodnie z rozkazami udał się do Okręgowego Szpitala Wojskowego w Toruniu. We wrześniu szpital ewakuowano do Dobrzelina pod Żychlinem. Urządzono tam prowizoryczny szpital polowy, którego naczelnym chirurgiem został doc. Wiktor Dega. Po zajęciu szpitala przez Niemców stał się on szpitalem polskich jeńców wojennych. W listopadzie 1939 roku szpital otrzymał rozkaz przeniesienia się z Dobrzelina, który wszedł w skład Rzeszy Niemieckiej, do Łowicza, który znalazł się w granicach Generalnego Gubernatorstwa. Po jego likwidacji w kwietniu 1940 Wiktor Dega udał się do Warszawy.

W maju 1940 roku został ordynatorem oddziału chirurgicznego w Szpitalu Dziecięcym Karola i Marii. Funkcję tę pełnił aż do dnia opuszczenia Warszawy po upadku powstania. Pracował także w Lecznicy św. Józefa przy ul. Emilii Plater.

Od wybuchu powstania warszawskiego 1 sierpnia 1944 do dnia opuszczenia stolicy udzielał pomocy lekarskiej powstańcom i ludności cywilnej w szpitalu polowym mieszczącym się w budynku dawnej kliniki położniczej Sano przy ul. Lwowskiej 13.

Po upadku powstania, w październiku 1944, rodzina Degów ewakuowała się wraz z personelem i chorymi ze Szpitala Dziecięcego Karola i Marii do Włodzimierzowa koło Piotrkowa Trybunalskiego.

5 grudnia 1945 roku doc. Wiktor Dega został powołany na stanowisko kierownika Katedry i Kliniki Ortopedycznej Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego.

15 stycznia 1946 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego.

W listopadzie 1948 roku Katedra i Klinika wprowadziła się do przebudowanego północnego skrzydła gmachu Collegium Marcinkowskiego, który otrzymał nazwę Szpitala Uniwersyteckiego im. Karola Marcinkowskiego. Mając pełną swobodę w budowie i organizacji placówki, prof. Wiktor Dega stworzył nowoczesną Klinikę Ortopedyczną z drugim na świecie oddziałem rehabilitacji, pracownikami

diagnostycznymi, fizjoterapią, hydroterapią, terapią zajęciową, pracownią psychologiczno-socjalną, poradniami specjalistycznymi, pierwszą w Polsce szpitalną szkołą powszechną i przedszkolem dla pacjentów oraz warsztatami ortopedycznymi.

W latach 1946-1948 z jego inicjatywy powstał Zakład Leczniczo-Wychowawczy dla Dzieci Kalek w Świebodzinie (dzisiejszy Lubuski Ośrodek Rehabilitacyjno-Ortopedyczny im. dr. Lecha Wierusza) – jeden z pierwszych ośrodków rehabilitacyjnych dla dzieci w Polsce.

1 grudnia 1950 roku minister zdrowia i opieki społecznej powołał go na stanowisko krajowego specjalisty do spraw rehabilitacji, którym pozostawał przez wiele lat.

Jego zasługą było wprowadzenie jednolitego sposobu postępowania leczniczego wobec osób cierpiących na chorobę Heinego-Medina, której epidemie wybuchły w Polsce w 1951 i 1958 roku.

W 1952 roku prof. W. Dega utworzył przy Klinice Ortopedycznej pierwszą w Polsce Poradnię Preluksacyjną, w której badano noworodki pod kątem wrodzonego zwichnięcia biodra. Z jego inicjatywy regularne, systematyczne badania zaczęto prowadzić także na poznańskich oddziałach położniczych.

W 1954 roku został dyrektorem Państwowego Szpitala Klinicznego nr 4 im. K. Marcinkowskiego. Sprawował tę funkcję aż do przejścia na emeryturę w 1967 roku.

W listopadzie 1956 roku nominowano go na profesora zwyczajnego.

W 1957 roku został powołany na eksperta Światowej Organizacji Zdrowia ds. Rehabilitacji. Funkcję tę pełnił do roku 1967.

21 maja 1959 roku prof. W. Dega został wybrany rektorem poznańskiej Akademii Medycznej. Objął urząd z początkiem roku akademickiego 1959/1960. Był drugim w okresie powojennym, po prof. Antonim Horście, rektorem z wyboru Senatu Uczelni, a nie z nadania ministerialnego. Podczas sprawowania przez niego godności rektorskiej autonomia uczelni wyższych była znów stopniowo ograniczana przez władze państwowe, jako że okres odwilży postalinowskiej dobiegał końca. 1 października 1961 roku prof. Wiktor Dega złożył rezygnację z funkcji przed końcem 3-letniej kadencji, motywując swoją decyzję złym stanem zdrowia.

Dzięki jego staraniom w 1960 roku w szpitalu na Wildzie powstała pierwsza w Polsce i druga na świecie Katedra Medycyny Rehabilitacyjnej. Prof. Wiktor Dega był jej kuratorem aż do powstania w roku 1968 Kliniki Rehabilitacji.

Był jednym z założycieli i pierwszym prezesem powstałego 9 marca 1960 roku Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem – stowarzyszenia działającego na rzecz osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

W połowie 1963 roku dzięki jego staraniom rozpoczęła się budowa gmachu dla Kliniki Rehabilitacji. Budynek został oddany do użytku w roku 1968.

W 1965 roku dzięki staraniom profesora szwedzka fundacja Innomeuropeisk Mission zbudowała w parku szpitalnym pawilon rehabilitacyjny, tzw. domek szwedzki. Został on pomyślany jako miejsce usprawniania i przygotowania do normalnego życia pacjentów po amputacjach oraz z dysfunkcjami kończyn górnych w warunkach domowych.

W 1966 roku prof. W. Dega otrzymał najwyższą światową nagrodę w dziedzinie rehabilitacji - Nagrodę im. Alberta Laskera (Albert Lasker Award) przyznaną przez Międzynarodowe Towarzystwo Rehabilitacji.

We wrześniu 1967 roku przeszedł na emeryturę. Pozostał aktywny zawodowo.

Prof. W. Dega jest twórcą poznańskiej szkoły ortopedycznej i polskiego modelu rehabilitacji medycznej, a także, obok Amerykanina Howarda Ruska, pionierem nowoczesnej, kompleksowej rehabilitacji medycznej na świecie.

Za udział w powstaniu wielkopolskim został odznaczony Wielkopolskim Krzyżem Powstańcym, za udział w kampanii wrześniowej – medalem „Za wojnę obronną 1939”, a za udział w powstaniu warszawskim – Warszawskim Krzyżem Powstańcym. Posiadał niemal wszystkie odznaczenia państwowe, m. in. Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Krzyż Komandorski z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, Order Budowniczego Polski Ludowej, Medal 10-lecia PRL, Medal KEN, Odznakę Zasłużonego Nauczyciela PRL, Odznakę „Za wzorową pracę w służbie zdrowia”, Odznakę Honorową PCK. Był pierwszym kawalerem Orderu Uśmiechu (1969). W 1970 roku zdobył tytuł Najpopularniejszego Wielkopolanina Roku.

Tytuł doktora honoris causa nadały mu Akademia Medyczne w Poznaniu (1969), Krakowie (1974), Łodzi (1977), Wrocławiu (1973), AWF w Poznaniu (1980) oraz uniwersytet w Halle (1977).

Opublikował ogółem ponad 250 prac naukowych. Najlichniesza grupa dotyczy badań nad fizjologicznymi, psychicznymi i społecznymi podstawami rehabilitacji i organizacją rehabilitacji. Około 60 prac poświęconych było zagadnieniu wrodzonego zwichnięcia biodra, którym zajmował się od początku działalności naukowej – dotyczył go pierwszy artykuł, napisany w 1929 roku (W sprawie etiologii i patogenezы wrodzonego zwichnięcia biodra), oraz praca habilitacyjna. W roku 1980, po ponad 50 latach, na zjeździe Węgierskiego Towarzystwa Ortopedycznego i Traumatologicznego

wyłosił referat „Moja droga do nadpanewkowej osteotomii transiliakalnej”. Spostrzeżenia, które były punktem wyjścia do wypracowania tej metody, po raz pierwszy przedstawił w 1932 roku na zjeździe Włoskiego Towarzystwa Ortopedycznego w Bolonii. Metoda ta stała się w latach 60. podstawowym sposobem leczenia wrodzonego zwichnięcia biodra w Polsce i za granicą. Inne tematy prac prof. W. Degi to wczesne rozpoznawanie i leczenie gruźlicy kostno-stawowej, wiotkich porażań kończyn po polio, mózgowo-porażenie dziecięce, RZS, boczne skrzywienie kręgosłupa, wady postawy. Był autorem wielu monografii oraz redaktorem podręcznika *Ortopedia i rehabilitacja*.

Należał do Amerykańskiej Akademii Chirurgów Ortopedycznych, Włoskiego Towarzystwa Ortopedii i Traumatologii oraz Akademii Chirurgów Francuskich w Paryżu.

Zmarł 16 lutego 1995 roku, w wieku 98 lat, w poznańskiej Klinice Rehabilitacji kierowanej przez swoją wychowankę, prof. Kazimierę Milanowską.

W grudniu 1996 roku, w setną rocznicę urodzin profesora, Państwowemu Szpitalowi Klinicznemu nr 4 Akademii Medycznej w Poznaniu nadano jego imię.

Na podstawie: akta osobowe w Archiwum UMP, sygnatura 1/114, B-70; akta AP w Poznaniu; spuścizna prof. W. Degi w Zakładzie Historii Nauk Medycznych UMP; *100 lat ortopedii polskiej (1913-2013)*, red. A. Nowakowski, Poznań 2013; Witold Marciniak, *Profesor Wiktor Dega*, „Kronika miasta Poznania”, 2001, nr 1; Anna Marciniak, *Poznańscy lekarze – członkowie Polskiej Akademii Nauk*, „Kronika miasta Poznania”, 2001, nr 1; Roman Meissner, *Profesor doktor Wiktor Dega, twórca nowoczesnej rehabilitacji polskiej*, „Kronika miasta Poznania”, 1975, z. 1; *Wiktor Dega znany i nieznan*, opr. I. Stasiewicz-Jasiukowa, Poznań 2000; M. Migąła, B. Skolik, J. Szczegielniak, *Koncepcja rehabilitacji w poglądach Wiktora Degi*, „Rozprawy naukowe AWF we Wrocławiu”, 2012, 39, s. 132-137; M. Lubecki, *Polski model rehabilitacji medycznej zaakceptowany i zalecany przez WHO*, „Hygeia Public Health” 2011, 46 (4), s. 506-515; M. Dega, *Dni dobre i złe. 1906-1996*, Warszawa 2004; J. Koczocik-Przedpelska, *Marzenia i spełnienia*, Poznań 2000; *100 lat ortopedii polskiej (1913-2013)*, pod red. A. Nowakowskiego, Poznań 2013; *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej 1913-2003*, pod red. A. Łempickiego, Poznań 2003; *Księga pamiątkowa w 80-lecie uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu. Studia i materiały*, pod red. R. Meissnera, Poznań 2001; M. Motty, *Przechadzki po mieście*, Poznań 1999; Biuletyn Informacyjny Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu”, styczeń-luty 1995, nr 1/75; W. Marciniak, *Prof. dr med. Wiktor Dega 1896-1995. Wspomnienie pośmiertne*, „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska”, 1995, LX 4; I.

P. Wośko, *Przemówienie wygłoszone w czasie uroczystości pogrzebowych profesora Wiktora Degi*, „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska”, 1995, LX 4A; A. Świtoński, *W setną rocznicę urodzin prof. dra Wiktora Degi*, „Polski Przegląd Chirurgiczny”, 1997, 96 (9); W. Marciniak, *Profesor Wiktor Dega*, „Kronika Miasta Poznania”, 2001, nr 1; R. Meissner, *Profesor Doktor Wiktor Dega twórca nowoczesnej rehabilitacji polskiej*, „Kronika Miasta Poznania”, 1975, nr 1; L. Łabaziewicz, *Jubileusz profesora Wiktora Degi*, „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska”, 1991, LVI, 4, 5, 6; A. Świtoński, *XL lat działalności ortopedii w Bydgoszczy*, „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska”, 1979, XLIV, 3; M. Boguszyński, *Już w Bydgoszczy realizowałem model polskiej rehabilitacji*, „Primum non nocere”, 1995, nr 2; D. Śniegocka, *Moje wspomnienie o Profesorze*, „Primum non nocere”, 1995, nr 2; A. Senger, *Jubileusz profesora dr. Wiktora Degi*, „Chirurgia Narządów Ruchu i Ortopedia Polska”, 1996, XXXI, 6; Jacek Żakowski, *Rozmowy z lekarzami*, 1987; Barbara Szczepakowska, *Pracowite życie i wielkie dzieło Profesora Wiktora Degi*, w: „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej, 1995, nr 1, s. 20-26; Wiktor Dega, *Wojskowa służba zdrowia w kampanii wrześniowej 1939 r.*, 27 czerwca 1978, maszynopis, zbiory Zakładu Historii Nauk Medycznych UMP; Andrzej Łempicki, *Poznańska Klinika Ortopedyczna w latach 1945-1997*, w: *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej 1913-2003*, pod red. A. Łempickiego, Poznań 2003; Kazimiera Milanowska, *Profesor Wiktor Dega – twórca polskiej rehabilitacji*, w: *Księga pamiątkowa w 90-lecie ortopedii poznańskiej 1913-2003*, pod red. A. Łempickiego, Poznań 2003